

ISBN: 978-99955-45-42-0
УДК: 657.375:316.42

Датум пријема рада: 03.05.2023.
Датум прихватања рада: 14.09.2023.
Прегледни научни рад

СПЕЦИФИЧНА ПИТАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У УСЛОВИМА ГЕОПОЛИТИЧКИХ ПРОМЕНА

SPECIFIC ISSUES OF FINANCIAL REPORTING IN THE CONDITIONS OF GEOPOLITICAL CHANGES

Марија Пантелић

Економски факултет, Универзитет у Београду, Република Србија
marija.pantelic@ekof.bg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-7895-415X

Милутин Живановић

Економски факултет, Универзитет у Београду, Република Србија
milutin.zivanovic@ekof.bg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-1409-9705

Апстракт: У условима опште неизвесности која је изазвана догађајима као што су пандемија, природне катастрофе, ратни сукоби, поједини делови рачуноводствене регулативе добијају на већем значају у односу на онај који имају у нормалним околностима. Последњи руско-украјински сукоб значајно је утицао на дешавања у светској економији. Уништавање имовине, сапкције на увоз и извоз, прекидање ланаца снабдевања, раст цена сировина, флукуације девизних курсева, неактивност појединих тржишта, имаће директан утицај на ентитете који послују на територијама Украјине и Русије или чије је пословање усмерено на ова предузећа и индиректан утицај на бројна предузећа у глобалној привреди. Све ово захтева од предузећа, која су директно или индиректно погођена ратним сукобом, да обрате пажњу на специфична питања финансијског извештавања, која се актуелизују у условима неизвесности и геополитичких промена. Једна од идеја рада јесте да покаже да се у условима неизвесности не појављују никаква нова рачуноводствена правила, већ да нека, на која се у мањој мери обраћа пажња у мирнодопским условима, сада постају значајнија. Нека од њих која ће бити обрађена у овом раду се односе на преиспитивање испуњености претпоставке континуитета пословања, затим на ванредно тестирање имовине на обезвређење, на формирање одређених типова резервисања која су карактеристична за пад

привредне активности и на анализу догађаја након извештајног периода који (ни)су могли бити узети у обзир на дан биланса.

Кључне ријечи: *Принцип континуитета пословања, обезвређење имовине, корективни и некорективни догађаји, резервисања, обелодањивање.*

JEL класификација: *M41*

Abstract: *In conditions of general uncertainty caused by events such as pandemics, natural disasters, war conflicts, certain parts of the accounting regulation gain more importance than they have under normal circumstances. The latest Russian-Ukrainian conflict had a significant impact on the development of the world economy. Destruction of property, restrictions on imports and exports, disruption of supply chains, rising prices of raw materials, fluctuations in exchange rates, inactivity of certain markets will have a direct impact on companies operating in the territories of Ukraine and Russia or whose business is focused on these entities and an indirect impact on many companies in the global economy. Because of these new circumstances companies, which are directly or indirectly affected by the war conflict, are required to pay attention to specific financial reporting issues that are actualized in conditions of uncertainty and geopolitical changes. One of the ideas of the paper is to show that no new accounting rules appear in conditions of uncertainty, but that some, which are paid less attention in peacetime conditions, now become more important. Some of them that will be dealt with in this paper refer to the review of the fulfillment of the assumption of going concern principle, then to the additional testing of assets for impairment, to the recognition of certain types of provisions that are characteristic for a decline in economic activity and to the analysis of events after the reporting period that could or could not be taken into account on the balance sheet date.*

Key Words: *Going Concern Principle, Impairment of Assets, Adjusting and Non Adjusting Events, Provisions, Disclosure.*

JEL classification: *M41*

1. УВОД

Бројне ентитете у глобалној економији је захватио низ јаких поремећаја као што су пандемија, енергетска криза, и геополитички потреси изазвани последњим руско-украјинским сукобом. Негативни ефекти сукоба и последично уведених санкција испољавају се у виду драматичног пораста цене берзанских роба, урушавања многих ланаца производње (прекиди или престанак производње у погођеним подручјима или суседним земљама) и пораста трошкова производње услед пораста цена сировина, дислоцираности извора сировина, несташица и гомилања залиха, поремећаја пласмана, прекида или поремећаја у глобалним ланцима снабдевања, смањења извоза и увоза, раста царина, бројних логистичких проблема и пораста цена логистике, поремећаја у банкарским системима и тржиштима капитала, пораста инфлације и др.

Стресне глобалне турбуленције изазвале су колапс у пословном окружењу, незамисливу нестабилност и дисбаланс у пословању ентитета који су директно или индиректно погођени ратним сукобом. Стога, ентитети морају проценити своје специфичне околности и изложеност утицајима рата, и размотрити импликације поменутих екстерних шокова на њихово финансијско извештавање. У условима економских и геополитичких ризика, ентитети би требало да преиспитују примереност претпоставке континуитета пословања и да посебну пажњу посвете идентификовању и поновном мерењу ставки финансијских извештаја чије су вредности засноване на просуђивању и неизвесности процене. Имајући у виду наведено, предмет истраживања у овом раду представљају одређена подручја финансијског извештавања која се актуелизују у условима опште неизвесности. Циљеви истраживања се првенствено односе на сагледавање ефеката геополитичких промена на финансијско извештавање ентитета засновано на примени Међународних стандарда финансијског извештавања (*eng. International Financial Reporting Standards – IFRS*). Методе истраживања које су примењене у овом раду су методе карактеристичне за друштвена истраживања и то: научна дескрипција, метода дефиниције и класификације, метода анализе и синтезе, затим дедуктивна и компаративна анализа.

2. ПРЕТПОСТАВКА КОНТИНУИТЕТА ПОСЛОВАЊА

У складу са принципом континуитета пословања (*eng. Going Concern Principle*), полази се од претпоставке да ће ентитет постојати више година и да се не предвиђа у блиској будућности прекид његовог пословања. Овај принцип се означава као базична претпоставка на којој се заснива финансијско извештавање и представља основу за доношење Међународних стандарда финансијског извештавања. У складу са Концептуалним оквиром за финансијско извештавање, финансијски извештаји се обично састављају под претпоставком да ће предузеће наставити са пословањем у догледној будућности. Претпоставља се да предузеће нема намеру ни потребу да се ликвидира или значајно смањи своје пословање. Другим речима, ентитет који послује по принципу континуитета пословања је предузеће које има намеру али и способност континуираног пословања коју мора да доказује најмање једном годишње. Менаџмент процењује способност ентитета да континуирано послује, при чему ова способност може бити угрожена у случају пословања са губитком, лошег финансијског положаја, опадања пословне активности и др.

Због претпоставке о континуитету пословања, циљ процењивања је утврђивање вредности предузећа које наставља са пословањем. Стога се приликом признавања и вредновања елемената финансијских извештаја морају поштовати захтеви садржани у IFRS, док су ликвидационе вредности меродавне за билансирање само уколико се проверава вероватност ликвидације ентитета, када се за те сврхе саставља специјална врста биланса под називом ликвидациони биланс (IAS 1, par. 14-15).

Уколико намера или потреба за континуираним пословањем ентитета не постоји, финансијски извештаји се састављају на другачијој основи, што ће се рефлектовати и на начин процењивања елемената финансијских извештаја. У вези са тим, ентитети који не послују по принципу континуитета пословања су: (1) предузећа која су основана са намером обављања једног појединачног пословног подухвата, најчешће неког пројекта, након чега се гасе, а преостала имовина се распродаје (на пример, предузећа у грађевинској индустрији), и (2) предузећа која су основана са намером континуираног пословања, али су због лошег пословања временом изгубила ту способност.

У складу са IAS 1 – Презентација финансијских извештаја, менаџмент приликом припремања финансијских извештаја процењује способност ентитета да обезбеди континуитет пословања, а узимају се у обзир све доступне информације о будућности за најмање 12 месеци од дана биланса. Том приликом неопходно је размотрити бројне факторе од којих се неки односе на садашњу и очекивану профитабилност, план отплате дугова, потенцијалне изворе рефинансирања постојећих дугова и сл. (IAS 1, par. 25-26). Из претпоставке континуитета пословања произилази неопходност годишњег и краткорочног финансијског извештавања, извођење рачуноводствених принципа (принципа реализације и мечинг принципа) и успостављање и изградња IFRS (Pantelić, 2021, str. 31).

IFRS захтева од извештајних ентитета да информацију о томе да ли су финансијски извештаји састављени у складу са принципом континуитета пословања мора и да обелодани у напоменама уз финансијске извештаје, у делу који се односи на основе за састављање финансијских извештаја. У том смислу, мора се навести и на који временски период се односи та процена – 12 месеци од дана састављања финансијских извештаја, али и обелоданити свака евентуална значајна сумња да ентитет неће моћи да настави са пословањем у будућности.

У периоду од дана биланса до дана његове ауторизације, може доћи до погоршања финансијског положаја и успеха ентитета, што намеће потребу за разматрањем да ли је ентитет и даље способан да настави са пословањем, односно, да ли је претпоставка континуитета пословања још увек примерена. Ова проблематика регулисана је стандардом IAS 10 – Догађаји након извештајног периода. Уколико менаџмент процени након извештајног периода да ентитет није у могућности да настави са континуираним пословањем, финансијски извештаји се не састављају на основу ове претпоставке. У овом случају, IAS 10 не дозвољава корекцију финансијских извештаја, већ захтева фундаменталну промену рачуноводствене основе тј. употребу ликвидационих вредности приликом билансирања.

У условима опште неизвесности, преиспитивање испуњености претпоставке континуитета пословања ентитета посебно добија на значају. Утицај стресних глобалних турбуленција на процену менаџмента у вези са испуњењем претпоставке континуираног пословања, зависиће од врсте и делатности

ентитета, специфичних околности у ентитету, укључујући његов постојећи имовински положај, финансијску структуру и зарађивачку способност, и степена до којег су његове пословне активности изложене бројним ризицима који се односе на руско-украјински сукоб и уведене санкције. Наиме, приликом процене, менаџмент би морао разматрати широк спектар фактора као што су могућа ограничења и нестабилност у пословању ентитета, ефекти дугорочних структурних промена на тржишту укључујући потресе које је претрпео глобални ланац снабдевања, поскупљење и тешкоће у организацији транспорта, блокаде извоза и увоза, повећање цена енергената, смањење тражње за производима или услугама, губитак значајних производних локација, поремећаји у набавци, производњи и немогућност продаје производа преко успостављених канала, утицај растућих цена материјала, робе, и услуга, утицај инфлације, ограничења у финансирању која би могла бити под утицајем санкција и др. Додатно, менаџмент би приликом просуђивања о испуњености претпоставки континуитета пословања, морао узети у обзир не само постојеће, већ и очекиване ефекте турбулентних и изненадних промена на тржишту на активности ентитета.

С обзиром да би услед екстерних шокова могло доћи до брзих, па чак и свакодневних промена у околностима које утичу на процену менаџмента у вези способности ентитета да настави са континуираним пословањем, то намеће потребу и за разматрањем свих доступних информација о будућности након извештајног периода, тј. догађаја који су откривени и постали познати после дана биланса, а најкасније до дана његове ауторизације, узимајући у обзир вероватне исходе догађаја и промене услова (нпр. значајно погоршање тржишних услова), као и могуће реакције на такве догађаје и услове.

Менаџмент ће можда морати да процени и да ли услови и догађаји могу довести до *значајне сумње* у способност ентитета да настави континуирано пословање и да ли је у одређеним случајевима ова претпоставка упитна. У вези са тим, уколико је приликом процене менаџмент свестан постојања значајних извора неизвесности у вези са догађајима или условима, неопходно је обелодањивање тих неизвесности у напоменама уз финансијске извештаје. Осим тога, уколико је менаџмент закључио да нема значајних извора неизвесности, али је применио значајна просуђивања приликом преиспитивања способности ентитета да настави са континуираним пословањем, нужно је обелодањивање истих. Треба посебно нагласити важност обелодањивања ових информација, како би се инвеститорима и осталим стејкхолдерима омогућило да на бази боље информисаности просуђују о ризицима ентитета као целине.

3. ОБЕЗВРЕЂЕЊЕ СТАЛНИХ СРЕДСТАВА

Стандард IAS 36 – Умањење вредности имовине се примењује на стална материјална средства, стална нематеријална средства и финансијска средства класификована као улагања у зависне ентитете, улагања у придружене ентитете и улагања у заједничке подухвате. Циљ стандарда је прописивање поступака

које ентитет треба да примењује како би средства у финансијским извештајима била исказана по вредности која није већа од надокнадиве вредности. У складу са захтевима овог стандарда, ако је књиговодствена вредност средства већа од његове надокнадиве вредности, средство је обезвређено, односно постоји импаритетни губитак садржан у средству.

Када је реч о сталним средствима, ентитет на сваки дан биланса треба да процени да ли су присутне индикације које указују да је неко од његових средстава обезвређено. Годишње тестирање обезвређења средстава врши се за сва стална средства, укључујући и средства за које је раније већ вршено умањење вредности. Постоје бројни показатељи који могу указивати на постојање обезвређења средстава и они се класификују у две групе и то: (1) екстерни показатељи, и (2) интерни показатељи (IAS 36, пар. 8-17). Утврђивање обезвређења се врши само на материјално значајне ставке у складу са принципом материјалности.

Стална средства у билансу стања се не могу исказати по већој вредности од оне која се очекује од њихове продаје или употребе – надокнадиве вредности. Надокнадива вредност представља већу вредност од фер вредности умањене за трошкове продаје или вредности у употреби.

Фер вредност умањена за трошкове продаје тј. нето продајна вредност представља износ који се може добити продајом средстава у независној трансакцији између вољних и обавештених страна, умањен за износ трошкова продаје, при чему се ова вредност утврђује уз претпоставку редовне продаје, а не принудне продаје која се догађа у ванредним околностима. У трошкове продаје укључују се, на пример, трошкови демонтаже, трошкови премештања средстава, трошкови адвокатских услуга, провера техничких карактеристика средстава и други трошкови који су условљени довођењем средстава у облик подесан за продају.

Вредност у употреби је садашња вредност процењених будућих нето новчаних токова од употребе средства и од његове продаје на крају корисног века употребе. Процена вредности у употреби захтева да се: (1) процене будући новчани приливи и одливи по основу употребе средства, укључујући и приливе и одливе на крају века употребе средства остварене при његовој продаји, и (2) одабере одговарајућа дисконтна стопа.

Након утврђивања надокнадиве вредности средства иста се упоређује са његовом књиговодственом вредности и уколико је књиговодствена вредност виша од надокнадиве средство је обезвређено, односно постоји импаритетни губитак садржан у вредности средства. С обзиром да је средство обезвређено, рачуноводствени обухват импаритетног губитка подразумева смањење књиговодствене вредности средства до његове надокнадиве вредности и признавање губитка од умањења вредности на терет расхода уколико се користи модел набавне вредности код накнадног вредновања, или ревалоризационих резерви уколико се средства исказују по ревалоризованом износу у складу са

моделом ревалоризације. Када се услед импаритетног губитка смањи књиговодствена вредност средства, неопходно је извршити и прилагођавање амортизације (Živanović, 2022, str. 98). На сваки наредни дан биланса ентитет треба да провери да ли постоји неки индикатор који би указивао да губитак који је у претходном периоду признат за одређено средство, осим за *goodwill*, више не постоји или је смањен (Živanović, 2022, str. 105). Уколико постоје такве назнаке, мора се приступити новој процени надокнадиве вредности средства, и ако се утврди да се импаритетни губитак признат у ранијим годинама смањено, књиговодствену вредност средства треба повећати и исправити импаритетни губитак.

Геополитичка неизвесност, као резултат сукоба Русије и Украјине који је изазвао незамисливу нестабилност и поремећаје у уобичајеном пословању ентитета, ће подстаћи ентитете који поседују средства у Русији и Украјини (и Белорусији) као и све друге ентитете чија имовина је изложена показатељима обезвређења услед економског утицаја рата, да предузму ванредно тестирање имовине на обезвређење.

Менаџмент ће морати да размотри бројне екстерне и интерне индикаторе који могу указивати на могуће обезвређење средстава. *Екстерни показатељи* могу укључивати следеће: (1) значајно смањење тржишне цене сталних средстава, (2) значајне промене са неповољним ефектима на ентитет које су се десиле током периода или ће се десити у блиској будућности и то у технолошком, економском и правном окружењу у коме ентитет обавља своје пословне активности, као и на тржишту (на пример, прекиди или престанак производње у ратом погођеним подручјима или суседним земљама због уведених санкција), (3) поремећаји у банкарским системима и изложеност тржиштима капитала (на пример, у многим земљама су каматне стопе или друге тржишне стопе приноса на финансијске пласмане и инвестиције порасле што има утицај на дисконтну стопу када се користи модел дисконтованог новчаног тока, што се може одразити на висину приносне вредности средстава, и (4) књиговодствена вредност нето имовине је виша од њене тржишне капитализације (на пример, услед недавних падова цена хартија од вредности). *Интерни показатељи* могу укључивати: (1) доказе о застарелости, физичком оштећењу средства, крађе или заплене средстава, (2) значајније промене у ентитету које су се догодиле или се очекују у блиској будућности, а које се односе на обим и начин коришћења средстава (на пример, ентитет има намеру да прода стално средство које се употребљавало у пословне сврхе, ентитет намерава да предузме реструктурирање или обуставу пословања због притисака и поремећаја у ланцу снабдевања), и (3) доказе који указују да су економски ефекти средстава лошији или ће бити лошији од очекиваних.

Треба нагласити да присуство показатеља обезвређења не значи аутоматски да је средство обезвређено. Да би се утврдило да ли је средство обезвређено, ентитет мора да приступи утврђивању надокнадиве вредности средства. Услед неизвесности у вези са обимом, трајањем и економским утицајем рата на

пословне активности ентитета, менаџмент ће морати применити значајна просуђивања приликом утврђивања надокнадивог износа имовине.

У односу на две вредности које се користе за одређивање надокнадивог износа (виша вредност од фер вредности умањене за трошкове продаје или вредности у употреби), могуће је да би обе ове вредности могле бити смањене услед геополитичких потреса. Економске последице рата могу негативно утицати како на фер вредност средстава, тако и на вредност у употреби (услед смањења пројектованих новчаних токова и утицаја на дисконтну стопу), што може довести до ванредног обезвређења средстава ентитета, и повећања висине импаритетног губитка садржаног у средствима.

Потребно је истаћи и да менаџмент може донети одлуку да се одређена средства привремено не користе, што намеће потребу за отписивањем истих. Затим, уколико се утврди да су нека средства потпуно уништена услед ратних сукоба, ова средства не треба тестирати на обезвређење с обзиром да се не очекује притицање будућих економских користи од њиховог коришћења, већ се морају у потпуности отписати (престанак признавања).

Коначно, услед промена околности и тржишних услова, менаџмент може донети одлуку да стална средства, која су директно или индиректно погођена ратним дешавањима, прода. У овом случају, неопходно је да се у билансу стања изврши рекласификација са сталних средстава (за која се примењују захтеви IAS 16), на стална средства намењена продаји (за која се примењују захтеви IFRS 5 - Стална средства намењена продаји и престанак пословања). Стална средства намењена продаји се исказују као посебна позиција у оквиру обртне имовине ентитета. Ова рекласификација (уколико су задовољени критеријуми за признавање сталних средстава намењених продаји) је важна због различитог начина мерења ових средстава. Наиме, стална средства намењена продаји мере се по нижој вредности, од књиговодствене вредности или фер вредности умањене за трошкове продаје. Ако је књиговодствена вредност средства намењеног продаји (или групе расположиве за продају) виша од његове фер вредности умањене за трошкове продаје, књиговодствена вредност средства треба да се умањи и сведе на фер вредност. Разлика између више књиговодствене вредности средства и ниже фер вредности исказује се као расход периода. Сходно регулативи, стална средства намењена продаји не отписују се и не тестирају се на обезвређење.

4. РЕЗЕРВИСАЊА

Рачуноводственим обухватом резервисања бави се IAS 37 - Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина. Резервисање је обавеза (законска или изведена) ентитета на дан биланса, чија висина и рок доспелости нису познати. Законска обавеза проистиче из уговора и законске регулативе (нпр. ентитет има законску обавезу у случају продаје робе на кредит, будући да постоји уговор о купопродаји робе на кредит). Изведена (обичајна) обавеза проистиче из добрих пословних обичаја ентитета, под којима се подразумева

дугогодишња пракса ентитета која је у тако широкој примени да се од ентитета оправдано очекује да ће увек поступати у складу са таквом праксом, односно да ће прихватити обавезе (нпр. када ентитет води дугогодишњу политику повраћаја новца свим незадовољним купцима, која је добро позната јавности). С обзиром да висина и рок доспелости нису познати, реч је о процењеним обавезама ентитета.

Признавање резервисања врши се на основу следећих критеријума који морају бити кумулативно испуњени: (1) ентитет има садашњу обавезу која је проистекла из неког прошлог догађаја, (2) постоји вероватноћа одлива економских ресурса по основу измирења обавезе, и (3) висина обавезе се може поуздано проценити. Одмеравање висине резервисања засновано је на процењивању. Поузданост процене висине резервисања најбоље се може сагледати након наступања догађаја због којег је резервисање формирано. Мерење резервисања је најчешће засновано на принципу појединачне процене. Међутим, групно процењивање је могуће када се процењене обавезе састоје од великог броја релативно малих истоврсних ставки (нпр. резервисања за дате гаранције купцима).

Најчешће се резервисања искоришћавају у моменту појаве издавања, због којих су и образована. Издавања међутим могу да буду виша или нижа од процењеног износа резервисања. Када се висина резервисања утврђује на бази појединачног процењивања (нпр. судски спорови, резервисања за реструктурирање, резервисања за штетне уговоре), укидање резервисања се врши у тренутку настанка издавања: (1) уколико су резервисања била прецењена и стога постоје неискоришћени износи резервисања, они се признају као приход, и (2) ако се испостави недовољност ранијег резервисања, разлика између нижег износа резервисања и виших насталих издавања се исказује као расход периода. Уколико се на бази групног процењивања утврђује износ резервисања, реч је о резервисањима која се из године у годину образују, тј. континуелно образованим резервисањима (нпр. гаранције дате купцима), и ова резервисања се не укидају. Наиме, уколико је износ неискоришћеног резервисања године која се завршава мањи од процењеног износа резервисања за наредни период, неопходно је додатно резервисати само до новог процењеног износа или уколико је износ неискоришћеног резервисања виши од процењеног износа резервисања за наредни период, разлика се признаје као приход.

Због уведених санкција и других ефеката рата, ентитети би морали да разматрају уговоре који би, с обзиром на ситуацију, могли постати штетни уговори. Тако на пример, услед поремећаја у ланцу снабдевања, трошкови ентитета који су повезани са испуњењем уговорне обавезе, могли би постати драстично већи, што намеће потребу за преиспитивањем постојећих уговора како би се проверило да ли су исти постали проблематични. Штетни уговори су они уговори по којима трошкови испуњења уговора превазилазе економске користи које се по уговору очекују тј. приходе који ће се по основу уговора остварити.

Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*eng. International Accounting Standards Board – IASB*) је објавио „Штетни уговори – трошкови испуњења уговора (амандмани на IAS 37)“, прецизирајући које трошкове ентитети треба да укључе у трошкове испуњења уговора, приликом процене да ли је реч о тешком уговору. Наиме, трошкови испуњења уговора укључују директне трошкове који се односе на уговор, који обухватају инкременталне трошкове испуњења конкретнoг уговора (нпр. трошкови директног рада, материјала) и алокацију других трошкова који се односе на испуњење уговора (нпр. алокација трошкова по основу отписивања сталне имовине која се користи за извршење конкретнoг уговора) (O'Donovan, 2022., стр. 2). Поменуте измене су на снази за извештајне периоде на дан или након 1. јануара 2022. године, при чему је дозвољена и ранија примена.

Уколико се утврди да ентитет има штетан уговор, у складу са захтевима IAS 37, ентитет мора образовати резервисање, у висини неизбежних трошкова по штетном уговору. Неизбежни трошкови по штетном уговору представљају: (1) трошкове иступања (раскида) из уговора (плаћање пенала), уколико су нижи од трошкова испуњења (извршења) уговора, или (2) трошкове испуњења уговора, уколико су нижи од трошкова раскида уговора.

Ентитети чије је пословање директно или индиректно погођено ратом, ће можда морати да разматрају или спроводе планове реструктурирања као што су на пример, продаја или обустављање производне линије, гашење пословних активности у једној земљи или региону или премештање истих из једне области у другу, смањење броја запослених, фундаменталне реорганизације којима се значајно мења природа и начин пословања и др. Очекује се пораст новоформираних резервисања за трошкове реструктурирања с обзиром на појачане активности на реструктурирању ентитета. На овом месту важно је истаћи да сама одлука менаџмента да се приступи реструктурирању, донета пре дана биланса, не доводи аутоматски до обавезе ентитета да образује резервисање за реструктурирање.

Изведена обавеза, као основ за признавање резервисања, настаје само уколико ентитет поседује детаљан, званичан план реструктурирања, који ствара реална очекивања код оних лица на која план утиче. План реструктурирања треба да садржи информације о пословању или делу пословања који се реструктурира, најважнија подручја на која ће реструктурирање утицати, број запослених који ће бити проглашени технолошким вишком и којима ће бити додељена отпремнина за престанак радног односа, трошкове који ће настати услед реструктурирања и време реализације плана реструктурирања. Одговарајућа очекивања код оних лица на која план реструктурирања утиче, сматра се, постоје, уколико је план реструктурирања почео да се имплементира и уколико су лица упозната са кључним елементима плана.

Резервисање за реструктурирање треба да обухвати само трошкове који су у директној вези и који су неопходни за реструктурирање, и нису повезани са текућим активностима ентитета. У износ признатог резервисања за

реструктурирање не смеју се укључити трошкови који су индиректно повезани са реструктурирањем, који ће настати након реструктурирања у будућем пословању, као што су, трошкови поновне обуке запослених, трошкови преквалификавања или премештања запослених који су остали у ентитету, трошкови маркетинга, трошкови улагања у нове системе, дистрибутивне мреже и сл. (IAS 37, par. 80-81).

5. ДОГАЂАЈИ НАКОН ИЗВЕШТАЈНОГ ПЕРИОДА

Из принципа потпуног обелодањивања произилази неопходност извештавања о догађајима који су откривени и постали познати након извештајног периода (период од дана биланса, а најкасније до дана његове ауторизације), што је у складу са принципом истинитости. Ова проблематика регулисана је стандардом IAS 10 – Догађаји након извештајног периода, у коме су сви пословни догађаји подељени у две групе, и то: (1) коригујући догађаји после извештајног периода, и (2) некоригујући догађаји после извештајног периода (IAS 10, par. 8-11).

Коригујући догађаји након извештајног периода су догађаји који *пружају доказе о условима који су постојали на дан биланса*, па сходно томе, ова група догађаја условљава кориговање износа признатих у финансијским извештајима или пак признавање ставки које раније нису биле признате. На пример, уколико је после дана биланса решен судски спор којим се потврђује да је предузеће имало садашњу обавезу на дан биланса, неопходно је кориговање износа претходно признатих резервисања која се односе на тај судски спор у складу са IAS 37 или формирање нових резервисања уколико то није раније учињено. Даље, сазнање о стечају купца после дана биланса намеће обавезу кориговања књиговодствене вредности потраживања од купаца. Исто тако, откривање криминалних радњи или грешака које доводе до сазнања о нетачности финансијских извештаја условљава њихову корекцију.

Некоригујући догађаји након извештајног периода су они догађаји који указују на *услове који су настали након дана биланса*. Ова група догађаја предмет је обелодањивања у напоменама уз финансијске извештаје. Предузећа обелодањују за сваку материјално значајну категорију некоригујућих догађаја природу догађаја и процену његовог финансијског ефекта или назнаку да је немогуће такву процену извршити. На пример, важно пословно спајање после дана биланса, објављивање плана за престанак пословања, најава или почетак значајног реструктурирања, неуобичајено велике промене вредности имовине или девизних курсева после дана биланса, важне трансакције са обичним акцијама, рекласификација средстава у стална средства намењена продаји, продаја средстава после дана биланса, значајно уништење средстава у пожару након дана биланса, продаја зависног ентитета након дана биланса и сл.

За утврђивање да ли су догађаји који су настали након извештајног периода, коригујући или некоригујући, потребно је просуђивање од стране менаџмента, а што ће зависити од дана извештавања (дана биланса) и конкретних чињеница и

околности пословања сваког ентитета. У условима геополитичке неизвесности која је последица руско-украјинског сукоба и вероватноће брзих или неочекиваних промена, неопходно је да менаџмент континуирано преиспитује и врши ажурирање ове процене до дана објављивања финансијских извештаја. На овом месту важно је истаћи да се специфичан догађај – руско-украјински ратни сукоб десио 24. фебруара 2022. године, иако су постојале велике политичке тензије у предходним месецима. Имајући ово у виду, код ентитета који су састављали финансијске извештаје на дан биланса 31. децембра 2021. године, као и за наредне периоде извештавања до 24. фебруара 2022., потенцијални и стварни ефекти економских и геополитичких ризика који проистичу из руско-украјинског сукоба, будући да су указивали на услове који су настали након дана биланса, представљали су некорективне догађаје након извештајног периода. Стога су ови ефекти били предмет обелодањивања у напоменама уз финансијске извештаје. У вези са тим, у напоменама уз финансијске извештаје неопходно је обелодањивање информација као што су на пример, значајна ограничења или прекиди у пословању ентитета услед поремећаја у ланцу снабдевања, значајан пад продаје, добитка као и новчаних токова из пословних активности, оштећење или уништење нефинансијске имовине, експропријација имовине од стране државних органа или догађаји национализације након дана биланса, волатилност цена власничких и дужничких хартија од вредности, велике промене у ценама роба, девизним курсевима или каматним стопама након дана биланса који ће значајно утицати на вредновање елемената финансијских извештаја у наредном извештајном периоду, објављивање плана за обустављање пословања или већа отуђења имовине и др. (KPMG, 2022, str. 2).

За наредне извештајне периоде ентитета (24. фебруара 2022. године или након тога), геополитички потреси ће представљати догађаје текућег периода који ће захтевати континуирану процену од стране менаџмента како би се донела одлука у којој мери би се ови догађаји након извештајног периода (у зависности од трајања, обима и утицаја било каквих последица рата на пословање ентитета), могли квалификовати као коригујући догађаји (Kegelj, 2022, str. 2). Другим речима, последице глобалних потреса на функционисање ентитета свакако намећу потребу за преиспитивањем и ревизијом правила признавања (на пример, рекласификација са сталних средстава која се користе у обављању пословних активности на стална средства намењена продаји), као и за кориговањем начина вредновања елемената финансијских извештаја (на пример, умањење вредности нефинансијске и финансијске имовине, кориговање висине резервисања и др.).

6. ОСТАЛА РАЗМАТРАЊА

У условима геополитичких промена и последично бројних економских последица рата и уведених санкција на пословне активности ентитета, менаџмент ентитета треба да буде фокусиран и на преиспитивање осталих елемената финансијских извештаја чије су вредности засноване на значајном просуђивању. Од суштинског значаја је континуирана евалуација и поновно

вредновање одређених билансних ставки. У вези са тим, посебна пажња треба да буде усмерена ка преиспитивању утврђених фер вредности средстава и обавеза, затим преиспитивању обезвређења финансијских средстава и хеџингу, ванредном тестирању залиха на обезвређење као и нематеријалних средстава (укључујући Goodwill), лизингу, разматрању специфичних аспеката уговора са купцима и признавању прихода у вези истих и др.

ЗАКЉУЧАК

Преиспитивање испуњености претпоставке континуитета пословања ентитета посебно добија на значају у условима геополитичких промена. Приликом доношења одлуке о примерености ове претпоставке менаџмент би морао узети у обзир постојеће и очекиване ефекте великих и изненадних потреса на тржишту на активности ентитета, као и све догађаје који су откривени и постали познати након извештајног периода. У ситуацији када процена услова или догађаја појединачно или заједно доводи до значајне сумње у способност ентитета да настави са континуираним пословањем, неопходно је обелодањивање у напоменама уз финансијске извештаје значајних извора неизвесности, претпоставки и просуђивања коришћених приликом доношења одлуке у вези са могућностима ентитета да континуирано послује.

Ентитети чија су средства изложена показатељима обезвређења услед економског утицаја рата, мораће да предузму ванредно тестирање имовине на обезвређење. Економске последице рата могу негативно утицати како на фер вредност сталних средстава, тако и на вредност у употреби, што може довести до додатног обезвређења средстава ентитета и повећања импаритетног губитка. Такође, у значајнијој мери биће присутне и рекласификације на стална средства намењена продаји, што захтева потпуно другачији билансни третман за ова средства.

Због уведених санкција и других ефеката рата, ентитети би морали да разматрају уговоре који би могли постати штетни уговори, и уколико се утврди да јесу, морају формирати резервисања у висини неизбежних трошкова по штетном уговору. Такође, код ентитета чије је пословање директно или индиректно погођено ратом, очекује се пораст новоформираних резервисања за трошкове реструктурирања с обзиром на појачане активности на реструктурирању ентитета.

У условима неизвесности, за доношење одлуке у којој мери би се догађаји након извештајног периода могли квалификовати као коригујући, потребно је просуђивање од стране менаџмента. Неопходно је континуирано преиспитивање и ажурирање ове процене до дана ауторизације финансијских извештаја. Квалификовање догађаја након извештајног периода у коригујуће или некоригујуће, намеће потребу за корекцијом начина вредновања билансних ставки или пак, обелодањивањем ефеката геополитичких ризика у напоменама уз финансијске извештаје.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Chartered Accountants Ireland. (2022). Financial Reporting Implications of the War in Ukraine Under FRS 102, The Institute of Chartered Accountants in Ireland, preuzeto 23. aprila 2023. sa sajta: <https://www.charteredaccountants.ie/News/financial-reporting-implications-of-the-war-in-ukraine-under-frs-102>
- [2] Deloitte. (2022). IFRS in Focus Financial Reporting, Financial Reporting Considerations Related to the Russia-Ukraine War, March, str. 1-25.
- [3] Epstein, B.J. and Jermakowicz, E.K. (2007). *IFRS – Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*, London: Wiley.
- [4] EU. (2022). Applying IFRS: Accounting Considerations for the War in Ukraine, March, str. 1-20.
- [5] EU. (2023). EU Preduzetnički barometar, februar, Republika Srbija.
- [6] Grant Thornton. (2022). New Developments Summary, Rusia-Ukraine War – Accounting and Financial Reporting Considerations, March, 1-22.
- [7] IFRS. (2018). *Interpretation and Application of IFRS Standards*. London: Wiley.
- [8] Kegalj, G. (2022). How Should Companies Assess External Events After Reporting Date?, KPMG, March, str. 1-3.
- [9] KPMG. (2022). Accounting Implications of the War in Ukraine, March, str. 1-4.
- [10] KPMG. (2022). Fair Value Measurement, US GAAP and IFRS, Accounting Standards, UK: KPMG IFRG Limited.
- [11] O'Donovan, B. (2022). Assessing if a Contract is Onerous. KPMG, July, str. 1-6.
- [12] Pantelić, M. (2021). *Opšteprihvaćeni računovodstveni principi*, Beograd: Ekonomski fakultet, Centar za izdavačku delatnost.
- [13] Živanović, M. (2022). *Analiza gudvila i dobitaka od povoljne kupovine u transakcijama poslovnih kombinacija – slučaj Srbije*, doktorska disertacija.

SUMMARY

In circumstances where general uncertainty caused by geopolitical risks prevails certain aspects of the accounting regulation, principles and IFRSs gain more importance than they have under normal circumstances. The latest Russian-Ukrainian conflict had a significant impact on the development of the world economy. Destruction of property, restrictions on imports and exports, disruption of supply chains, rising prices of raw materials, fluctuations in exchange rates, inactivity of certain markets will have a direct impact on companies operating in the territories of Ukraine and Russia or whose business is focused on these entities and an indirect impact on many companies in the global economy. Because of these new circumstances companies, which are directly or indirectly affected by the war conflict, are required to pay attention to specific financial reporting issues and certain IFRSs that are actualized in conditions of uncertainty and geopolitical risks

and changes. No new accounting rules appear in conditions of uncertainty, but some of them which are paid less attention in peacetime conditions, now become more important. These are related to: the review of the fulfillment of the assumption of going concern principle, the additional testing of assets for impairment, the recognition of certain types of provisions and the analysis of events after the reporting period that could or could not be taken into account on the balance sheet date. Checking if the assumption of going principle is fulfilled gains particular importance in the conditions of geopolitical risks and changes. Apart from that, entities whose assets are exposed to impairment indicators due to the economic impact of the war will have to undertake extraordinary testing of assets for impairment. The economic consequences of war can negatively affect both the fair value of fixed assets and the value in use, which can lead to an additional impairment of the entity's assets and an increase in the impairment loss. Due to the imposed sanctions and other effects of the war, the entities have to review contracts that could become onerous contracts or to identify and implement some restructuring activities which both would lead to recognition of some additional provisions. Finally, under conditions of uncertainty, management's judgment is required to determine the extent to which events after the reporting period might qualify as adjusting. The qualification of events after the reporting period as adjusting or non-adjusting, imposes the need to correct the method of valuation of balance sheet items or else, by disclosing the effects of geopolitical risks in the notes to the financial statements.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License